

شناسایی و بررسی خوشه‌ژنی پارالوگ *DEVIL* در گیاه آلوروپوس لیتورالیس به روش ژنومیکس مقایسه‌ای

سیدحمیدرضا هاشمی‌پتروودی^{۱*}، قربانعلی نعمت‌زاده^۲، مارکوس کولمن^۳

۱. استادیار، گروه مهندسی ژنتیک و بیولوژی، پژوهشکده ژنتیک و زیست‌فناوری کشاورزی طبرستان، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، ایران.

۲. استاد، گروه مهندسی ژنتیک و بیولوژی، پژوهشکده ژنتیک و زیست‌فناوری کشاورزی طبرستان، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، ایران.

۳. استادیار گروه ژنتیک مولکولی، موسسه ژنتیک گیاهی و تحقیقات گیاهان زراعی لیبینز (IPK)، آلمان

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۷/۱۸ - تاریخ تصویب: ۱۳۹۸/۲/۹)

Identification and analysis of a *DEVIL* paralog gene cluster in *Aeluropus littoralis* by a comparative genomic approach

Seyyed Hamidreza Hashemi-petroudi^{1*}, Ghorbanali nematzadeh², Markus Kuhlmann³

1. Assistant Professor, Department of Genetic Engineering and Biology, Genetics and Agricultural Biotechnology Institute of Tabarestan (GABIT), Sari Agricultural Sciences and Natural Resources University (SANRU), Iran.

2. Professor, Department of Genetic Engineering and Biology, Genetics and Agricultural Biotechnology Institute of Tabarestan (GABIT), Sari Agricultural Sciences and Natural Resources University (SANRU), Iran.

3. RG Heterosis, Department Molecular Genetics, Leibniz Institute of Plant Genetics and Crop Plant Research (IPK), Germany.

(Received: Oct. 10, 2018 - Accepted: Apr. 29, 2019)

Abstract

Genome-wide identification of orthologs and paralogs gene clusters across different species is considered as a common strategy for predicting gene function. Regarding to importance role of species-specific paralog genes in adaptation to specific environmental stresses, identification of paralog genes in the *Aeluropus littoralis*, halophyte plant, was considered in this study. For this purpose, the proteome data of four species including *A. littoralis*, *Oryza sativa*, *Brachypodium distachyon* and *Sorghum bicolor* was compared genome-widely. Based on OrthoMCL analysis, by comparing of 15916 protein sequences of *A. littoralis* to proteome of other species, 10312 orthologs gene cluster were identified that shared in all given species while 70 unique paralog gene clusters were devoted to *A. littoralis*. Gene ontology annotation of these paralog clusters showed that they are involved in key biological processes such as cellular processes, metabolic DNA processes, chromatin organization, response to environmental stimuli and cell growth and cycle. The study of the largest cluster of this set led to the identification of a family of small polypeptides (72-39 aa) that is called *DEVIL* (DVL). Analysis of *A. littoralis* transcriptome data in a Heatmap display a divergence in gene expression patterns of *DVL* gene family that could be an evident for their sub-functionalization in biological processes and molecular functions of the cell. Functional analysis of *AIDVL* peptide hormones (phytohormones) could be useful for identifying their potential role in the mechanisms involved in drought and salinity tolerance.

Keywords: *Aeluropus littoralis*, halophytes, small polypeptides, phytohormone, *DEVIL*.

چکیده

یکی از راهبردهای متداول جهت پیش‌بینی عملکرد ژن‌ها، تجزیه و تحلیل گستره ژنومی و شناسایی خوشه‌های ارتولوگ و پارالوگ در گونه‌های مختلف می‌باشد. با توجه به اهمیت ژن‌های پارالوگ در سازگاری یک گونه به شرایط خاص محیطی، در این تحقیق شناسایی ژن‌های پارالوگ در گیاه هالوفیت آلوروپوس لیتورالیس مدنظر قرار گرفت. بدین منظور پروتئوم این گیاه با برخی از گیاهان تیره گندمیان نظیر برنج، چمن‌جاوری و سورگوم در گستره ژنومی مقایسه شد. بر مبنای آنالیز OrthoMCL، بررسی مقایسه‌ای تعداد ۱۵۹۱۶ ژن آلوروپوس با توالی پروتئوم دیگر گیاهان، منجر به شناسایی بیش از ۱۰۳۱۲ گروه ژنی اورتولوگ گردید که در همه گونه‌های مورد بررسی مشترک بوده، در حالیکه ۷۰ گروه ژنی پارالوگ به گیاه آلوروپوس اختصاص پیدا نمود. مستندسازی این خوشه‌ها بر مبنای ژنانتولوژی حاکی از کارکرد آنها در مسیرهای مهم زیستی نظیر فرایندهای سلولی، فرایندهای متابولیکی DNA، سازماندهی کروماتین، پاسخ به محرک‌های محیطی، رشد و چرخه سلولی بوده است. بررسی بزرگترین گروه این مجموعه، منجر به شناسایی خانواده‌ای از پلی‌پپتیدهای کوچک با اندازه ۷۲-۳۹ اسید آمینه به نام *DEVIL* (DVL) گردید. بررسی موتیف‌های این گروه ژنی نشان داد ۳ موتیف مختلف با مجموع ۱۰ جایگاه در این گروه پروتئینی وجود دارد. نمودار Heatmap بر مبنای آنالیز ترانسکریپتوم نشان داد، الگوی متنوعی از بیان ژن در خانواده ژنی *DVL* وجود داشته که گواهی بر بازآرایی وظایف این ژن‌ها در فرایندهای زیستی و کارکردهای مولکولی سلول می‌باشد. بررسی عملکردی پپتیدهای فیتوهورمونی *AIDVL* در مطالعات آتی می‌تواند به شناسایی نقش احتمالی آنها در مکانیسم‌های دخیل در تحمل به تنش خشکی و شوری سودمند باشد.

واژه‌های کلیدی: آلوروپوس لیتورالیس، هالوفیت، پلی‌پپتیدهای کوچک،

فیتوهورمون، *DEVIL*.

طیف وسیعی از شرایط سخت محیطی متحمل می‌باشد (Sahar Faraji et al., 2017; Hashemi-petroudi et al., 2018). خصوصیات منحصر بفرد فیزیولوژیکی و آناتومی این گیاه، قابلیت تحمل شرایط سخت محیطی را برای آن امکان‌پذیر ساخته است (Faraji et al., 2018). از این رو بعلاوه دارا بودن طیف وسیعی از ژن‌های مقاومت به تنش‌های محیطی، می‌توان آن را بعنوان یک منبع ژنتیکی حاوی ژن‌های متحمل به تنش غیرزیستی لحاظ نموده (Hashemi et al., 2016) و از سوی دیگر تعلق این گیاه به تیره غلات، به دلیل قرابت و خویشاندی، امکان بکارگیری ژن‌های مقاومت با حداقل تداخل ژنتیکی را فراهم می‌نماید (Mohsenzadeh et al., 2006).

ظهور تکنولوژی‌های تعیین‌توالی ژنومی (توالی‌یابی شات‌گان) در اواخر قرن بیستم که با ارائه نسخه اولیه توالی ژنومی گیاه آرکیدوپسیس تالیانا (Meinke et al., 1998; Cao et al., 2011) و برنج (Goff et al., 2002) همراه بود تسهیل فرایند شناسایی و تعیین‌مشخصه‌سازی ژن‌ها را موجب گردید. به‌طور کلی هدف از تعیین‌توالی ژنوم گیاهی، کشف تمامی ژن‌های موجود در گیاه و شناسایی تمامی عناصر تنظیمی مرتبط با ژن‌هاست که فرصت بسیار ارزشمندی در اختیار محققین علوم بیولوژی قرار خواهد داد و کمک شایان توجهی در درک چگونگی تکون خانواده‌های ژنی، تکثیر و انشعاب آنها و همچنین بروز عملکرد و خصوصیات جدید زیستی خواهد نمود. از این رو تعیین‌توالی کامل ژنوم^۲ (WGS) گیاه هالوفیت *A. littoralis* با ارائه ۱۵۹۱۶ مدل ژن پیش‌بینی شده (داده‌های منتشر نشده) فرصت

مقدمه

تغییرات آب و هوایی از یک سو، و تنش‌های غیرزنده نظیر شوری، خشکی و حرارت بالا از عوامل اصلی محدودکننده تولید محصولات کشاورزی در سراسر جهان می‌باشد (Mittler and Blumwald, 2010). هرچند که امروزه در کشاورزی مدرن تولید محصولات تراریخته مقاوم به این تنش‌ها یکی از راهبردهای اصلی افزایش تولیدات گیاهی لحاظ می‌گردد ولی ماهیت ژنتیکی و پیچیدگی‌های محیطی، اصلاح و معرفی ارقام مقاوم به این تنش‌ها را با کندی مواجه نموده است. در حال حاضر اصلاح و معرفی ارقام تجاری با عملکرد بالا با تمرکز بر بهبود تحمل به تنش شوری و خشکی یکی از راهبردهای مهم در کشاورزی نوین قلمداد می‌شود (Hashemipetroudi et al., 2016). از سوی دیگر با گسترش تکنولوژی مهندسی ژنتیک امکان دست‌ورزی صفات کمی یعنی تولید گیاهان متحمل به تنش شوری و خشکی مهیا گردید. به‌طوری‌که جداسازی، انتقال و بررسی بیش‌بیان بسیاری از ژن‌ها در گیاهان زراعی مؤید این مطلب می‌باشد (Sreenivasula, 2004). یکی از دغدغه‌های عمده که موفقیت این راهبرد را با چالش جدی مواجه می‌نماید بیان ژن‌هایی با منشا خارجی (از گیاهان دیگر) و زمینه ژنتیکی متفاوت از گیاه اصلی می‌باشد. از این منظر استفاده از گیاهان وحشی حاوی ژن‌های مقاومت که از قرابت بالایی با گیاهان زراعی برخوردارند بسیار مورد توجه می‌باشد (Faraji et al., 2017).

گیاه هالوفیت تک‌لپه آلوروپوس لیتورالیس *Aeluropus (littoralis)* بومی مناطق کویری ایران و بسیاری از مناطق بیابانی کشورهای آسیایی و آفریقایی بوده، که به نظر می‌رسد با توجه به خاستگاه اکولوژیک خود علاوه بر تحمل به تنش شوری به

1. Gene family

2. Whole-genome sequencing

صورت گرفته و در جد مشترک به صورت یک جفت وجود داشته‌اند. این ژن‌ها به دلیل اینکه به صورت یک جفت در ژنوم اجدادی حضور داشته و در خلال فرایند گونه‌زایی نیز به صورت کو-اورتولوگ^۴ به نسل‌های بعد منتقل گردیدند ژن‌های "خارج از پارالوگ"^۵ نامیده می‌شوند، از سوی دیگر ژن‌هایی که فرایند مضاعف‌شدگی آنها بعد از فرایند گونه‌زایی صورت گرفته، ژن‌های درون-پارالوگ^۶ نامیده می‌شوند (Koonin, 2005; Roth *et al.*, 2007). با توجه به اهمیت ژن‌های درون-پارالوگ در سازگاری گونه به شرایط خاص محیطی، شناسایی ژن‌های پارالوگ در گیاه آلورپوس لیتورالیس در این تحقیق مدنظر قرار گرفت. بدین منظور بررسی ژنوم این گیاه با دیگر گیاهان تیره گندمیان در گستره ژنوم مقایسه شده، و در ادامه با شناسایی خوشه‌زنی پارالوگ، ساختار، همولوژی و الگوی بیانی ژن‌های آن مورد بررسی قرار گرفت.

مواد و روش‌ها

در این تحقیق از داده‌های ژنوم *Aeluropus littoralis* که اخیراً به روش تعیین‌توالی کامل ژنوم (WGS) شناسایی گردیده بود استفاده شد (داده منتشر نشده). ۱۲۵ میلیون جفت خوانش صورت گرفته در سیستم HiSeq 2500 شرکت Illumina، پوشش ژنومی ۶۲x را تامین نموده که امکان استفاده از اولین نسخه ژنوم رفرنس گونه *A. littoralis* را میسر نموده است. در این تحقیق از ۱۵،۹۱۶ مدل ژن پیش‌بینی شده در این گیاه جهت تجزیه و تحلیل گسترده ژنومی^۷ و شناسایی خوشه‌های ارتولوگ در

بی‌نظیری را جهت تجزیه و تحلیل گسترده ژنومی (Genome-wide) این گیاه برای شناسایی ژن‌های درگیر در تحمل به تنش شوری و خشکی فراهم می‌نماید.

بررسی روابط خویشاوندی برای درک فرایند تکامل در گیاهان و چگونگی پیدایش ژن‌ها و عملکرد زیستی آنها مفید می‌باشد. نظم بین ژن‌ها در گیاهان (غیر از فواصل فیزیکی) حفاظت شده بوده به‌طوری‌که مقایسه و بررسی هم‌ردیفی ژن‌ها راه را برای کشف ژن‌ها یا شناسایی عملکرد آنها هموار می‌سازد (Proost *et al.*, 2009). به عبارت دیگر چنان‌چه اطلاعات اندکی از گیاه هدف در دسترس باشد با مقایسه توالی آن با دیگر گیاهان مدل (نظیر آرآیدوپسیس تالیانا و برنج که اطلاعات زیادی درباره ژنوم، ترانسکریپتوم، پروتئوم و تجزیه عملکردی آنها در دسترس می‌باشد)، شناسایی و تعیین مشخصه‌سازی ژن‌های همولوگوس^۱ در گیاه هدف تسهیل می‌گردد (Lyons and Freeling, 2008; Emamjomeh *et al.*, 2015). ژن‌های همولوگ را بسته به رابطه بین ژن‌ها در گونه‌های مختلف می‌توان به دو گروه مختلف، ارتولوگ یا پارالوگ^۲ دسته‌بندی نمود (Fitch, 1970). ارتولوگ یا ژن‌های ارتولوگوس^۳، ژن‌های همولوگی بوده که از یک ژن مشترک اجدادی منشا گرفته و معمولاً در طول تکامل از عملکرد مشابه‌ای برخوردارند. در مقابل، پارالوگ‌ها، ژن‌های همولوگی بوده که از فرایند تکثیر ژن ایجاد شده و اغلب با بازآرایی عملکردی همراه بوده که برای سازگاری با شرایط خاص محیطی بسیار ضروری می‌باشند (Peters *et al.*, 2012). مضاعف‌شدگی برخی از ژن‌ها قبل از گونه‌زایی

4. Co-orthologs

5. Out-paralogs

6. In-paralogs

7. Whole-genome sequencing

8. Genome-wide

1. Homologous genes

2. Orthologs or paralogs

3. Orthologs or orthologous genes

(<http://www.ebi.ac.uk/interpro/>) InterPro صورت گرفت. جهت بررسی بیان ژن‌های پارالوگ شناسایی شده، از داده‌های RNA-seq (۳ تکرار) گیاه آلوروپوس لیتورالیس موجود در پژوهشکده ژنتیک و زیست‌فناوری کشاورزی طبرستان استفاده شد (داده منتشر نشده). اعمال تنش شوری ۶۰۰ میلی‌مولار (کلرید سدیم) بر روی گیاهان دو ماهه و به صورت تدریجی صورت گرفت (Hashemi, Nematzadeh *et al.*, 2016). نمونه‌برداری اول در زمان ۱ هفته پس از اعمال تنش شوری انجام شد. در ادامه به منظور ریکاوری، گیاهان باقی‌مانده به محیط هیدروپونیک هوگلند فاقد نمک کلرید سدیم منتقل و نمونه‌برداری دوم در مدت زمان یک هفته پس از انتقال به شرایط ریکاوری صورت پذیرفت. آنالیز تفاوت بیان ژن‌ها با استفاده از نرم‌افزار CLC (CLC Genomics workbench) Version 6.5 بررسی گردید. به این ترتیب که پس از تشکیل ماتریس بیان ژن که حاوی ژن‌ها و سطح بیان آنها می‌باشد، تغییرات بیان (FC) ژن‌های کاندید نسبت به کنترل بر مبنای $\log_2 FC$ محاسبه گردید. نمایش نمودار تغییرات بیان به صورت Heatmap بوده که در آن فاصله خوشه‌بندی بر مبنای همبستگی و خوشه‌بندی به روش متوسط (R package version 0.7.7) صورت گرفت.

نتایج و بحث

با توجه به تعیین‌توالی ژنوم گیاه هالوفیت آلوروپوس لیتورالیس و قرابت نزدیک آن با دیگر غلات مهم زراعی، شناسایی ژن‌های درون-پارالوگ در این گیاه که مختص این گونه باشند مدنظر قرار گرفت. بدین منظور تجزیه و تحلیل گروه‌های ژنی اورتولوگ در چهار ژنوم تیره گندمیان شامل برنج، سورگوم، چمن‌جاوری جنگلی و گیاه هالوفیت آلوروپوس

گونه‌های مختلف غلات شامل برنج (*Oryza sativa*)، چمن‌جاوری جنگلی (*Brachypodium distachyon*) و سورگوم (*Sorghum bicolor*) استفاده شد. تعداد توالی پروتئین استفاده شده برای گیاهان برنج، چمن‌جاوری جنگلی و سورگوم به ترتیب ۴۰۷۴۵، ۲۶۵۵۲ و ۳۴۴۹۶ بوده که از بخش توالی رفرنس (RefSeq) موجود در پایگاه اطلاعاتی NCBI (<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/>) اخذ گردید. برای بررسی هم‌ردیفی توالی پروتئین آلوروپوس با پروتئین‌های دیگر غلات مورد بررسی از نرم‌افزار UBLAST و BLASTP استفاده شد. آنالیز مقایسه ژنومی بر اساس همولوژی توالی با مقادیر پیش فرض، به روش الگوریتم OrthoMCL برای شناسایی خوشه‌های ژنی اورتولوگ استفاده شده است (Li *et al.*, 2003). به منظور مستندسازی^۱ و بررسی عملکرد مولکولی هر ژن و نقش آن در فرایند زیستی و همچنین محل قرارگیری آنها در سلول، از پایگاه اطلاعاتی Gene Ontology (<http://www.geneontology.org>) استفاده شد. بدین ترتیب هر ژن بر اساس عملکرد، نحوه فعالیت و مکان سلولی خود به گروه خاصی اختصاص یافت.

برای بررسی روابط فیلوژنی پروتئین‌های موجود در گروه‌های مختلف از نرم‌افزار PhyML 3.1/3.0 (Dereeper *et al.*, 2010) استفاده شد. آنالیز هم‌ردیفی چندگانه^۲ (MSA) با نرم‌افزار MUSCLE اجرا شد. برای شناسایی موتیف‌ها از نرم‌افزار MEME (<http://meme.nbcr.net>) استفاده شد (Liu *et al.*, 2004). مستندسازی موتیف‌ها و طبقه‌بندی آنها در خانواده‌های پروتئینی، پیش‌بینی دمنین‌ها و جایگاه‌های مهم با نرم‌افزار

1. Annotation
2. Multiple sequence alignment

به منظور سازگاری و تطابق گونه با شرایط اکولوژیکی خاص می‌باشد. این بازآرایی ناشی از انشقاق ژن، می‌تواند در جنبه‌های مختلف عملکرد ژن نظیر توالی یا ساختار پروتئین، الگوهای بیان ژن، یا میزان مشارکت در شبکه‌های مولکولی تظاهر یابد (Studer and Robinson-Rechavi, 2009).

اعتقاد بر این است میزان انشقاق ژن‌های پارالوگ در واحد زمان نسبت به ژن‌های اورتولوگ بیشتر بوده، در عین این‌که از تنوع عملکردی گسترده‌تری برخوردارند (Taylor and Raes, 2004). این دسته از گروه‌های ژنی درون- پارالوگ به دلیل اختصاصیت آنها به گیاه هالوفیت آلوروپوس و نقش آنها در فرایند سازگاری به تنش‌های غیر زنده شوری و خشکی بسیار حایز اهمیت می‌باشند.

مستندسازی این خوشه‌ها نشان داد بعضی از این خوشه‌های گونه-اختصاصی به‌طور بالقوه در مسیرهای زیستی مهم نظیر فرایندهای سلولی، فرایندهای متابولیکی DNA، سازماندهی کروماتین، پاسخ به محرک‌های محیطی، رشد و چرخه سلولی مشارکت دارند. در شکل ۲ طبقه‌بندی ژن‌های پارالوگ گیاه آلوروپوس لیتورالیس بر مبنای ژن انتولوژی نشان داده شده است که ژن‌ها بر مبنای فرایند زیستی (الف) و عملکرد مولکولی (ب) در آن طبقه‌بندی گردیدند. در طبقه‌بندی بر مبنای جانمایی پروتئین‌ها در سلول نیز ۲۰ درصد پروتئین‌ها در هسته، ۴۰ درصد در غشا و ۴۰ درصد باقیمانده در دیگر اجزای سلولی قرار گرفتند.

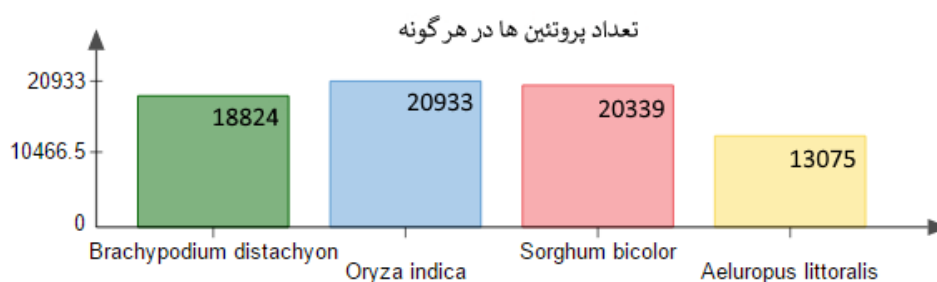
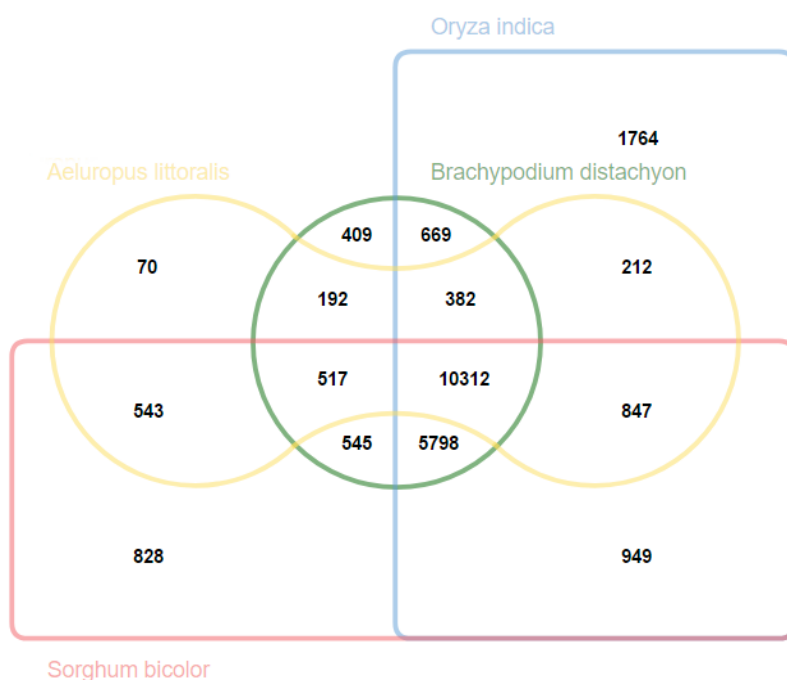
در بررسی اولین گروه از مجموع ۷۰ گروه پارالوگ آلوروپوس، ۶ پلی‌پپتید کوچک با اندازه ۷۲-۳۹ اسید آمینه شناسایی شد. بررسی همولوژی پروتئین‌ها در برنامه BLASTP 2.8.1 در پایگاه Swissprot (توالی Non-redundant UniProtKB/ SwissProt) هیچ رکورد مشابهی برای این ژن‌ها مشاهده نشد در صورتی که در همردیفی در پایگاه Refseq (توالی

لیتورالیس انجام شد. بر مبنای آنالیز OrthoMCL، پروتئین‌های چهار گونه مورد بررسی در قالب ۲۴۰۳۷ گروه ژنی دسته‌بندی گردیدند که از این بین ۲۰۹۶۶ گروه ژنی اورتولوگ (گروه‌هایی که ژن‌های آن دستکم به دو گونه تعلق داشته‌اند)، و ۳۰۷۱ گروه ژنی پارالوگ بودند. در گیاه آلوروپوس از مجموع ۱۵۹۱۶ پروتئین مورد بررسی، ۱۳۰۷۵ پروتئین در گروه‌های مختلف دسته‌بندی شده، در حالی‌که ۲۲۳۱ پروتئین به‌صورت سینگلتون مشاهده شدند که حاکی از عدم مضاعف‌شدگی این پروتئین‌ها در فرایند تکامل می‌باشد. بررسی مقایسه‌ای تعداد ۱۵۹۱۶ ژن آلوروپوس با توالی پروتئوم دیگر گیاهان مورد بررسی، منجر به شناسایی بیش از ۱۰۳۱۲ گروه ژنی اورتوگ گردید که در همه گونه‌های مورد بررسی (چهار گونه) مشترک بودند. نمودار توزیع گروه‌های ژنی مشترک اورتولوگ و یا گروه‌های گونه-اختصاصی (پارالوگ) در شکل ۱-الف نشان داده شده است. وجود ۱۰۳۱۲ ژن مشترک در چهار گونه مورد بررسی در درجه اول نشان‌دهنده تشابه عملکرد زیستی و مولکولی این ژن‌ها در هر یک از این گونه‌ها بوده که خود دلیلی بر بقای این ژن‌ها در روند تکاملی و گونه‌زایی است (Mahesh *et al.*, 2018). همانگونه که در شکل ۱-ب نشان داده شده از ۱۵۹۱۶ پروتئین مورد بررسی، ۱۳۰۷۵ گروه ژنی و ۲۲۳۱ سینگلتون شناسایی شد. تعداد پروتئین‌های پارالوگ در بین چهار گونه مورد بررسی ۳۰۷۱ بوده در حالیکه تعداد پروتئین‌های مشترک بین دو، سه و چهار گونه به ترتیب برابر ۳۱۱۰، ۷۵۴۴ و ۱۰۳۱۲ بود. ۷۰ گروه ژنی منحصریفر پارالوگ به‌عنوان گروه‌های ژنی اختصاصی گیاه آلوروپوس لیتورالیس شناسایی گردید که احتمالاً در فرایند مضاعف‌شدگی، در این گیاه بوجود آمدند. اعتقاد بر این است تکون ژن‌های پارالوگ در یک گونه که اصولاً همراه با بازآرایی کارکرد و وظایف ژن‌ها می‌باشد

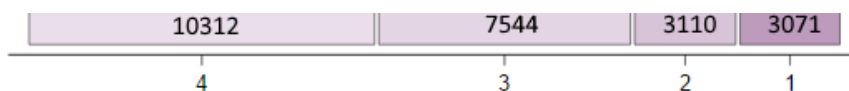
1. Single copy cluster

رفرنس پروتئین در NCBI)، پروتئین‌های مشابه در گیاهان *Panicum hallii* و *Oryza sativa* مشاهده گردید (جدول ۱) که از اندازه ژنی مشابه‌ای برخوردار بودند هرچند که هیچ کارکردی برای این پروتئین‌ها ارائه نشده بود^۱. روابط فیلوژنتیکی این پروتئین‌ها نیز در شکل ۳-الف نشان داده شده است. با توجه به همولوژی بالای این پروتئین‌ها نسبت به یکدیگر در مقایسه با پروتئین‌های دیگر گونه‌ها که منجر به قرارگیری آنها در یک گروه درون-پارالوگ گردیده، و با توجه به عدم حضور پروتئینی از گونه‌های دیگر می‌توان بیان نمود داشت که این پروتئین‌های گونه-اختصاصی در اثر پدیده مضاعف‌شدگی بعد از گونه‌زایی ایجاد گردیده‌اند. نمای گرافیکی آنالیز هم‌ردیفی چندگانه توالی پروتئینی نیز در شکل ۳-ب ارائه شده است. بررسی موتیف‌های این گروه ژنی به‌منظور پیش‌بینی زمین‌ها و جایگاه‌های مهم با نرم‌افزار MEME نشان داد ۳ موتیف مختلف با مجموع ۱۰ جایگاه در این گروه پروتئینی شناسایی شد (شکل ۴). موتیف شماره ۱ با E-value، $1.8e-049$ در هر شش پروتئین مورد بررسی دارای یک جایگاه به طول ۲۹ اسیدآمینو بود. توزیع و پراکنش موتیف‌های شناسایی شده در شکل ۵-الف نشان داده شده است.

^۱ Uncharacterized

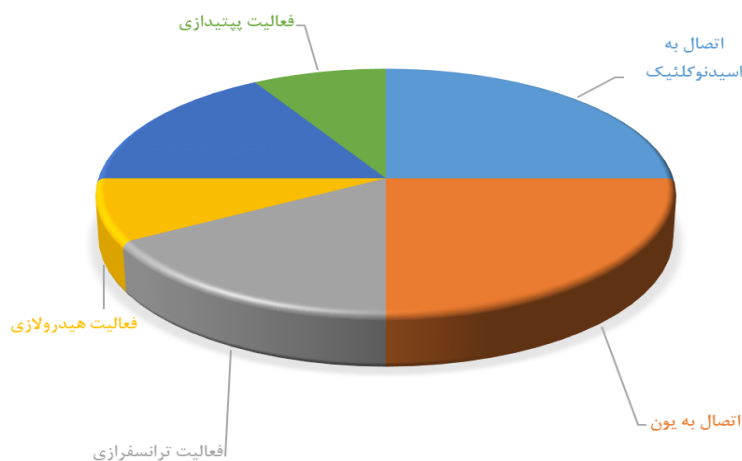

شماره‌ها بیانگر: تعداد پروتئین (۱) اختصاصی هر گونه، (۲) مشترک در دو گونه، (۳) مشترک در سه گونه و ..

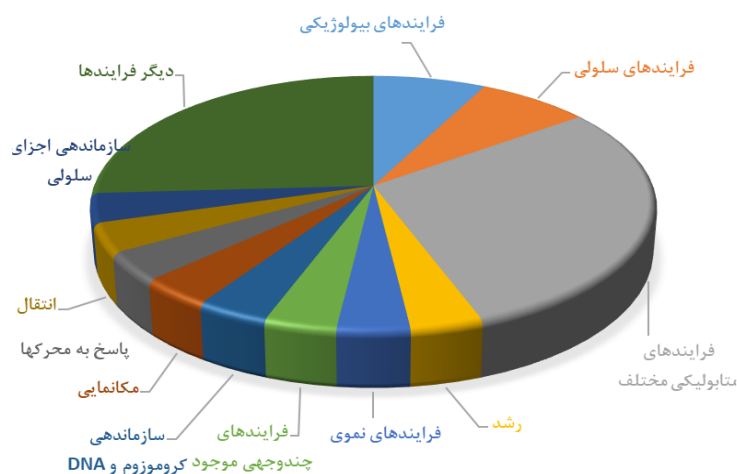

شکل ۱. بررسی مقایسه‌ای ژنوم آلوروپوس لیتورالیس با دیگر گونه‌های غلات

عملکرد مولکولی

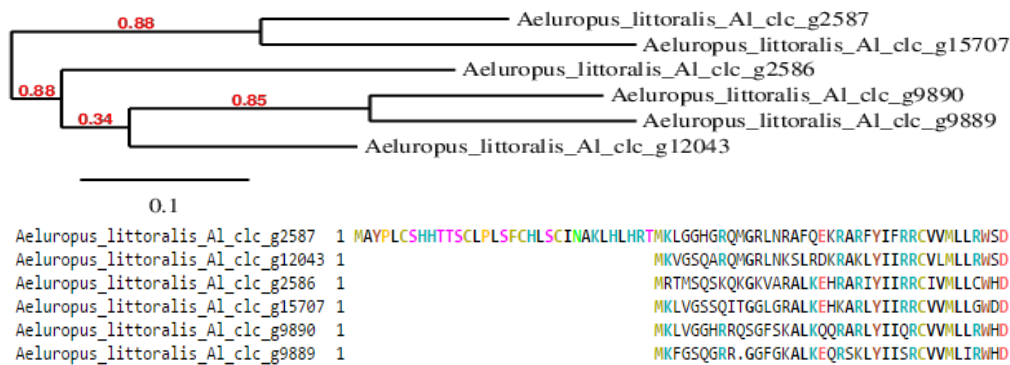
فرایندهای بیولوژیکی

شکل ۲. دسته بندی ژن انتولوژی ژن های درون- پارالوگ شناسایی شده در آلوروپوس لیتورالیس بر اساس فرایندهای زیستی (الف)، عملکرد مولکولی (ب).

جدول ۱. جدول خصوصیات همولوژی پلی پپتیدهای شناسایی شده در بزرگترین گروه درون- پارالوگ گیاه آلوروپوس. طول پروتئین بر مبنای طول اسید آمینه بوده و مقادیر شباهت و همپوشانی بر اساس درصد ارائه گردیده اند.

کد دسترسی ژن	طول پروتئین	امتیاز کلی	همپوشانی	E value	شباهت	شباهت با گیاه	شماره دسترسی بانک ژن
Al_clc_g2587	72	81.3	98%	1e-18	58%	<i>Oryza sativa</i>	XP_025876235.1
Al_clc_g12043	39	68.2	100%	1e-14	82%	<i>Oryza sativa</i>	XP_025883274.1
Al_clc_g9890	39	71.6	100%	7e-16	87%	<i>Panicum hallii</i>	XP_025818286.1
Al_clc_g15707	39	70.5	100%	2e-15	90%	<i>Panicum hallii</i>	XP_025819138.1
Al_clc_g9889	38	69.7	100%	3e-15	84%	<i>Oryza sativa</i>	XP_025881936.1
Al_clc_g2586	39	78.6	100%	1e-18	95%	<i>Panicum hallii</i>	XP_025804388.1

شکل ۳. روابط فیلوژنتیکی پروتئین‌های پارالوگ شناسایی شده در گیاه آوروپوس لیتورالیس به همراه نمای گرافیکی از آنالیز هم‌ردیفی چندگانه (MSA) توالی پروتئینی

شکل ۴. شناسایی موتیف‌ها با نرم‌افزار MEME

Al_clc_g9890: *AIDVL3*، Al_clc_g12043: *AIDVL5*، Al_clc_g15707: *AIDVL4*، Al_clc_g2586: *AIDVL6* و Al_clc_g9889: *AIDVL2*، *DEVIL*ها (DVL) پلی‌پپتیدی به طول ۱۴۵-۴۰ آمینواسید بوده که اولین بار توسط Wen et al. (2004) شناسایی شده و انحصاراً در نهاندانگان وجود دارند (Wen et al., 2004). آنالیز همولوژی بر مبنای تشابه توالی در گیاه آرابتیدوپسیس، منجر به شناسایی ۲۲ عضو خانواده ژنی *DVL* در این گیاه شده است (Jiangqi Wen and Walker, 2006). بیش‌بیان این ژن در آرابتیدوپسیس، موجب پاکوتاهی، گل‌آذین

مستندسازی موتیف‌ها و تشخیص خانواده‌های پروتئینی متعلق به آن با نرم‌افزار InterPro حاکی از تعلق این موتیف به خانواده ژنی *DVL* با شماره Pfam PF08137 و شماره IPR012552 بود درحالی‌که موتیف شماره ۲ با E-value 1.4e+001 و موتیف شماره ۳ با E-value 5.3e+002 که هر کدام با دو جایگاه در میان پروتئین‌های مورد بررسی، فاقد هیچ اطلاعاتی در پایگاه‌های بررسی دمین بودند. با توجه به تعلق این گروه ژنی به خانواده *DVL*، در ادامه نامگذاری ژن‌های مورد بررسی به‌صورت *AIDVL1*، Al_clc_g2587: *AIDVL2*

چه در بافت‌های مورد بررسی (برگ و ریشه) و چه در تنش شوری و شرایط ریکآوری مشاهده نگردید که حاکی از خاموش بودن این ژن‌ها در بافت و تنش مذکور می‌باشد. در خصوص ژن *AIDVL2*، علی‌رغم مشاهده بیان متفاوت در بافت ریشه در مواجهه با تنش شوری و ریکآوری، هیچ بیانی در بافت برگ مشاهده نگردید که حاکی از بیان اختصاصی آن در ریشه می‌باشد. این ژن در بافت تحت تنش ریشه از افزایش بیان ۰/۸۲ بر مبنای *loc2 FC* نسبت به کنترل برخوردار بود در حالی که در شرایط یک هفته پس از ریکآوری بیان به میزان ۱/۸۲- نسبت به کنترل کاهش یافت. در خصوص ژن *AIDVL6*، الگوی تقریباً مشابه‌ای از کاهش بیان در بافت‌ها و تنش‌های مورد بررسی مشاهده شد. این کاهش بیان در سطوح مختلف بافتی و تنش، در واقع به خاموش بودن این ژن در این سطوح و فعالیت آن در شرایط کنترل دلالت داشت. افزایش بیان ژن *AIDVL3* در بافت برگ، و در هر دو تیمار تنش شوری و ریکآوری مشاهده شد در حالی که در بافت ریشه، این افزایش بیان تنها منحصر به شرایط ریکآوری بود. این در حالی است که در ژن *AIDVL1* تنها در بافت ریشه و شرایط ریکآوری افزایش بیان نسبت به کنترل مشاهده گردید. همان‌گونه که در نمودار *Heatmap* نشان داده شده، الگوی متفاوتی از بیان ژن در خانواده ژنی *DVL* مشاهده می‌گردد. این الگوی بیان متفاوت با توجه به همولوژی بالای این توالی نسبت به یکدیگر، احتمالاً از مکانیسم‌های تنظیمی متفاوت در کنترل فعالیت این ژن‌ها ناشی شده، ضمن این که می‌تواند گواهی بر وظایف متفاوت این ژن‌ها در فرایندهای زیستی و کارکردهای مولکولی سلول باشد.

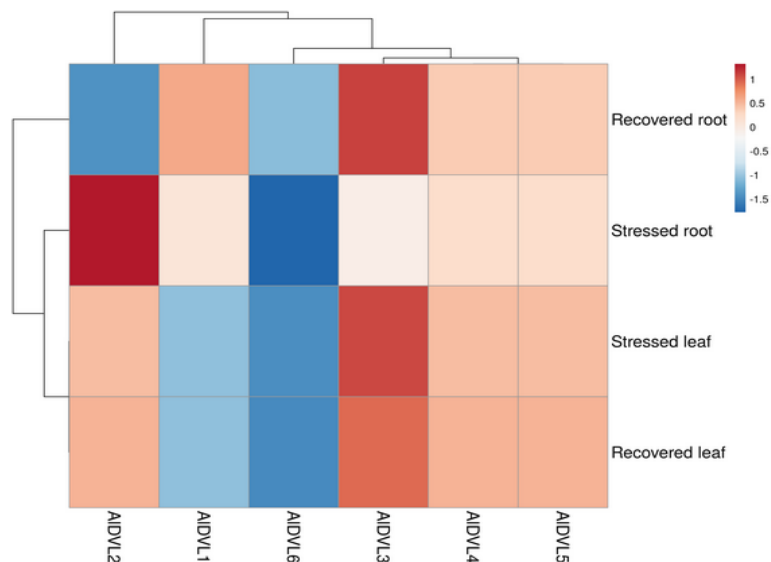
تجزیه و تحلیل گسترده ژنومی و شناسایی خوشه‌های ارتولوگ در گونه‌های مختلف جزء مهمی از مطالعات ژنتیک مقایسه‌ای در گیاهان می‌باشد.

خوشه‌ای، برگ‌های روزت و غلاف‌های تیز گردید (Wen *et al.*, 2004). در مطالعه دیگری توسط Narita *et al.* (2004) در تعیین خصوصیات ژنی دیگر از این خانواده، عملکردی مشابه با ژن *DVL1* مشاهده شد که بنام ROT4 (ROTUNDIFOLIA4) نامگذاری گردیدند (Narita *et al.*, 2004; Andrews and Rothnagel, 2014). در مجموع ۲۲ همولوگ شناسایی شده از ژن‌های *ROT4* و *DVL1* در ژنوم آرکیدوپسیس، به‌عنوان خانواده ROT FOUR- LIKE/DEVIL (RTFL/DVL) نامگذاری گردیدند (Kastin, 2013). پپتیدهای RTFL/DVL، دارای یک دمین حفاظت شده متداول ۳۰ آمینواسیدی در نزدیکی منطقه C- ترمینال (RTF domain) می‌باشند (Narita, Moore *et al.*, 2004) که در این تحقیق در قالب موتیف ۱ شناسایی شده است.

بررسی منابع در خصوص بررسی بیان این خانواده در تنش‌های زیستی و یا غیرزیستی حاکی از عدم وجود تحقیقاتی در این زمینه بوده است. از این‌رو بمنظور بررسی الگوی بیان این گروه ژنی به روش RNA-seq، بیان این ژن‌ها در دو بافت برگ و ریشه و در دو شرایط تنش شوری و شرایط ریکآوری در گیاه آلوروپوس مورد بررسی قرار گرفت. از آنجایی که در شرایط شوری، اثرات تنش‌های یونی در مقایسه با اثرات اسمزی بسیار دیرتر بروز نموده و از شدت تاثیر کمتری برخوردارند؛ علاوه بر این تنها در سطوح بالای تنش شوری، اثرات یونی بر اسمزی غلبه دارد (Munns and Tester, 2008). در این تحقیق اعمال تنش شوری در سطح ۶۰۰ میلی‌مولار، (برابر با ۳۵/۰۶۴ گرم بر لیتر) صورت پذیرفت. الگوهای بیانی حاصله از آنالیز RNA-seq در قالب نمودار *Heatmap* در شکل ۵ نشان داده شده است. بررسی آنالیز بیان ژن RNA-seq، برای دو ژن پیش‌بینی شده *AIDVL4* و *AIDVL5* نشان داد که هیچ بیانی

خصوصیات تکاملی پروتئین‌ها را در میان گونه‌های مختلف زراعی میسر می‌سازد.

شناسایی خانواده‌های ژنی حفاظت‌شده در میان خوشه‌های ارتولوگ، امکان درک عملکرد و

شکل ۵. نمایش Heatmap بیان ژن‌های DVL در گیاه آلوروپوس لیتورالس

کد شده توسط ژن‌های کدکننده کوچک، نقش مهمی در رشد گیاهان ایفا می‌کنند و به شیوه‌ای مشابه فیتوهورمون‌ها عمل می‌کنند. برخی از پپتیدهای کدشده توسط ژن‌های کوچک، در سلول‌های خاصی ترشح شده و به سلول‌های دیگر انتقال داده می‌شوند. این پپتیدهای ترشحاتی که در برخی منابع علمی به‌عنوان هورمون‌های پپتیدی نام‌گذاری می‌شوند (Andrews and Rothnagel, 2014; Matsubayashi, 2014)، نقش مهمی در رشد گیاهان، مشابه با نقش فیتوهورمون‌ها دارند (Matsubayashi and Sakagami, 2006).

تجزیه و تحلیل مقایسه‌ای خوشه‌های ژنی ارتولوگ و پارالوگ برای درک قوانین حاکم بر ساختار ژنوم و عملکرد ژن/ پروتئین بسیار حایز اهمیت است. اطلاعات به‌دست‌آمده از مقایسه خوشه‌های ارتولوگ و پارالوگ، پیش‌نیاز مطالعات طبقه‌بندی، تاکسونومی و مطالعات فیزیولوژیکی بوده که به نوبه خود درک جامعی از مکانیسم‌های تکامل مولکولی ژن‌ها و ژنوم ارائه می‌دهد. در این تحقیق مقایسه گستره ژنومی

ژن‌های پارالوگ به‌دلیل این که در فرایند مضاعف‌شدگی عهده‌دار وظایف جدیدی در گونه انشقاق‌یافته گردیدند از کارکرد زیستی متفاوتی نسبت به ژن‌های ارتولوگ برخوردار هستند (Goffin and Ghuysen, 1998; Gabaldón and Koonin, 2013) که الگوی بیانی مشاهده شده از گروه ژنی *AIDVL* که از تنوع بالایی در بیان برخوردار بود، در همین راستا قابل توجیه می‌باشد. در بررسی خانواده ژنی *NAC* در گیاه *Gossypium raimondii* پنج ژن پارالوگ شناسایی شده، از الگوهای بیانی متفاوت برخوردار بودند که ناشی از بازآرایی عملکرد این ژن‌ها می‌باشد (Shang et al., 2013). در اندک مطالعات صورت گرفته در خصوص بررسی عملکردی این پروتئین‌ها، کارکرد آنها در مراحل مختلف رشدی و نمو مورد بررسی قرار گرفت. بعنوان نمونه به بیش‌بیان شش عضو ژن *RTFL* در آرابیدوپسیس می‌توان اشاره نمود، که با ایجاد فنوتیپ گرد شدن برگ و ریشه‌های اولیه کوتاه‌تر همراه بود (Guo et al., 2015). به‌طور کلی اعتقاد بر این است پپتیدهای

شناسایی نقش احتمالی آن در تنش‌های غیرزنده خشکی و شوری می‌تواند در شناسایی مکانیسم‌های دخیل در تحمل به تنش سودمند باشد.

سپاسگزاری

این پژوهش با استفاده از اعتبارات پژوهشکده ژنتیک و زیست‌فناوری کشاورزی طبرستان، از محل طرح تحقیقاتی مصوب به شماره T215/96 انجام شده است که بدین‌وسیله قدردانی می‌گردد.

پروتئین‌های گیاه آلوروپوس لیتورالیس با دیگر گیاهان تیره گندمیان برآوردی از ژن‌های اورتولوگ و پارالوگ را در این گونه هالوفیت ارائه نموده است ضمن اینکه به شناسایی گروهی از پروتئین‌های گونه-اختصاصی در گیاه هالوفیت منتج گردیده که احتمالاً در فرایند استقرار این گونه در قالب فرایند مضاعف‌شدگی ژن‌ها، تکون یافتند. گروه ژنی *AIDVL* شناسایی شده در این تحقیق در زمره پپتیدهای فیتوهورمونی کوچک بوده، که بررسی عملکردی آن در مطالعات آتی به منظور

REFERENCES

- Andrews SJ, Rothnagel JA (2014) Emerging evidence for functional peptides encoded by short open reading frames. *Nat. Rev. Genet.* 15(3): 193-204.
- Cao J, Schneeberger K, Ossowski S, Gunther T, Bender S, Fitz J, Koenig D, Lanz C, Stegle O, Lippert C, Wang X, Ott F, Muller J, Alonso-Blanco C, Borgwardt K, Schmid KJ and Weigel D (2011) Whole-genome sequencing of multiple *Arabidopsis thaliana* populations. *Nat. Genet.* 43(10): 956-963.
- Dereeper A, Audic S, Claverie JM, Blanc G (2010) BLAST-EXPLORER helps you building datasets for phylogenetic analysis. *BMC Evol. Biol.* 10(1): 8.
- Emamjomeh A, Goliaei B, Zahiri J, Ebrahimpour R (2015) Prediction of gene co-expression by quantifying heterogeneous features. *Curr. Bioinform.* 10(4): 414-424.
- Faraji S, Hashemi-Petroudi SH, Najafi-Zarrini H, Ranjbar GA (2018) Characterization and expression profiling of AIPKL gene in response to salinity stress and recovery conditions in halophyte *Aeluropus littoralis*. *Crop biotech.* 7(20): 13-27.
- Faraji S, Najafi-Zarrini H, Hashemi-Petroudi S, Ranjbar G (2017) AIGLY I gene implicated in salt stress response from halophyte *Aeluropus littoralis*. *Russ. J. Plant Physiol.* 64(6): 850-860.
- Faraji S, Najafi-Zarrini H, Hashemi-Petroudi SH, Ranjbar GA (2017) Comparative expression profiling of four salt-inducible genes from *Aeluropus littoralis*. *Iran. J. Genet. Plant Breed.* 6(1): 1-7.
- Fitch WM (1970) Distinguishing homologous from analogous proteins. *Syst. Zool.* 19(2): 99-113.
- Gabaldón T, Koonin EV (2013) Functional and evolutionary implications of gene orthology. *Nature Reviews Genetics.* 14(5): 360.
- Goff SA, Ricke D, Lan TH, Presting G, Wang R, Dunn M, Glazebrook J, Sessions A, Oeller P, Varma H, Hadley D, Hutchison D, Martin C, Katagiri F, Lange BM, Moughamer T, Xia Y, Budworth P, Zhong J, Miguel T, Paszkowski U, Zhang S, Colbert M, Sun WL, Chen L, Cooper B, Park S, Wood TC, Mao L, Quail P, Wing R, Dean R, Yu Y, Zharkikh A, Shen R, Sahasrabudhe S, Thomas A, Cannings R, Gutin A, Pruss D, Reid J, Tavtigian S, Mitchell J, Eldredge G, Scholl T, Miller RM, Bhatnagar S, Adey N, Rubano T, Tusneem N, Robinson R,

- Feldhaus J, Macalma T, Oliphant A, Briggs S (2002) A draft sequence of the rice genome (*Oryza sativa* L. ssp. japonica). *Science*. 296(5565): 92-100.
- Goffin C, Ghuysen JM (1998) Multimodular penicillin-binding proteins: an enigmatic family of orthologs and paralogs. *Microbiol. Mol. Biol. Rev.* 62(4): 1079-1093.
- Guo P, Yoshimura A, Ishikawa N, Yamaguchi T, Guo Y, Tsukaya H (2015) Comparative analysis of the RTFL peptide family on the control of plant organogenesis. *J. Plant Res.* 128(3): 497-510.
- Hashemi-Petroudi SH, Ghorbani H, Kuhlmann M (2018) Isolation Phosphoglycerate Dehydrogenase gene from *Aeluropus littoralis* halophyte plant and functional analysis of T-DNA mutant in *Arabidopsis thaliana*. *Crop biotech.* 8(23): 79-92.
- Hashemi SH, Nematzadeh G, Ahmadian G, Yamchi A, Kuhlmann M (2016) Identification and validation of *Aeluropus littoralis* reference genes for Quantitative Real-Time PCR Normalization. *J. Biol. Res.* 3 (1): 2-18.
- Hashemipetroudi S, Nematzadeh G, Ahmadian G, Yamchi A, Kuhlmann M (2016) Expression analysis of salt stress related expressed sequence tags (ESTs) from *Aeluropus littoralis* by quantitative real-time PCR. *Biosci. Biotech. Res. Comm.* 9(3): 445-456.
- Kastin A (2013) Handbook of biologically active peptides, Academic press.
- Koonin EV (2005) Orthologs, paralogs, and evolutionary genomics. *Annu. Rev. Genet.* 39: 309-338.
- Li L, Stoeckert CJ Jr, Roos DS (2003) OrthoMCL: identification of ortholog groups for eukaryotic genomes. *Genome Res.* 13(9): 2178-2189.
- Liu FF, Tsai JJ, Chen R-M, Chen S, Shih S (2004) FMGA: finding motifs by genetic algorithm. *Bioinformatics and Bioengineering*, 2004. BIBE 2004. Proceedings. Fourth IEEE Symposium on, IEEE.
- Lyons E, Freeling M (2008) How to usefully compare homologous plant genes and chromosomes as DNA sequences. *The Plant Journal.* 53(4): 661-673.
- Mahesh HB, Subba P, Advani J, Shirke MD, Loganathan RM, Chandana SL, Shilpa S, Chatterjee O, Pinto SM, Prasad TSK, Gowda M (2018) Multi-Omics Driven Assembly and Annotation of the Sandalwood (*Santalum album*) Genome. *Plant Physiol.* 176(4): 2772-2788.
- Matsubayashi Y (2014) Posttranslationally modified small-peptide signals in plants. *Annu. Rev. Plant Biol.* 65: 385-413.
- Matsubayashi Y, Sakagami Y (2006) Peptide hormones in plants. *Annu. Rev. Plant Biol.* 57: 649-674.
- Meinke DW, Cherry JM, Dean C, Rounsley SD, Koornneef M (1998) *Arabidopsis thaliana*: a model plant for genome analysis. *Science.* 282(5389): 662, 679-682.
- Mittler R, Blumwald E (2010) Genetic engineering for modern agriculture: challenges and perspectives. *Annu. Rev. Plant Biol.* 61: 443-462.
- Mohsenzadeh S, Malboobi M, Razavi K, Farrahi-Aschtiani S (2006) Physiological and molecular responses of *Aeluropus lagopoides* (Poaceae) to water deficit. *Environ. Exp. Bot.* 56(3): 314-322.
- Munns R, Tester M (2008) Mechanisms of salinity tolerance. *Annu. Rev. Plant Biol.* 59: 651-681.
- Narita NN, Moore S, Horiguchi G, Kubo M, Demura T, Fukuda H, Goodrich J, Tsukaya H (2004) Overexpression of a novel small peptide ROTUNDIFOLIA4 decreases cell proliferation and alters leaf shape in *Arabidopsis thaliana*. *Plant J.* 38(4):

- 699-713.
- Peters AE, Bavishi A, Cho H, Choudhary M (2012) Evolutionary constraints and expression analysis of gene duplications in *Rhodobacter sphaeroides*. BMC Res. Notes. 5(1): 192.
- Proost S, Van Bel M, Sterck L, Billiau K, Van Parys T, Van De Peer Y, Vandepoele K (2009) PLAZA: a comparative genomics resource to study gene and genome evolution in plants. Plant Cell. 21(12): 3718-3731.
- Roth C, Rastogi S, Arvestad L, Dittmar K, Light S, Ekman D, Liberles DA (2007) Evolution after gene duplication: models, mechanisms, sequences, systems, and organisms. J. Exp. Zool. B Mol. Dev. Evol. 308 (1): 58-73.
- Shang H, Li W, Zou C, Yuan Y (2013) Analyses of the NAC transcription factor gene family in *Gossypium raimondii* Ulbr.: chromosomal location, structure, phylogeny, and expression patterns. J. Integr. Plant Biol. 55(7): 663-676.
- Studer RA, Robinson-Rechavi M (2009) How confident can we be that orthologs are similar, but paralogs differ? Trends Genet. 25(5): 210-216.
- Taylor JS, Raes J (2004) Duplication and divergence: the evolution of new genes and old ideas. Annu. Rev. Genet. 38: 615-643.
- Wen J, Lease KA, Walker JC (2004) DVL, a novel class of small polypeptides: overexpression alters Arabidopsis development. Plant J. 37(5): 668-677.
- Wen J, Walker J (2006) DVL peptides are involved in plant development. Handbook of Biologically Active Peptides, Elsevier: 17-22.